

Aija Sakova

MÄLETAMISE POEETIKA

Ene Mihkelsoni ja Christa Wolfi
romaanid lähivaates

TARTU ÜLIKOOL
kirjastus

Aija Sakova. MÄLETAMISE POEETIKA
Ene Mihkelsoni ja Christa Wolfi romaanid lähivaates

Raamatu valmimist ja väljaandmist on toetanud Eesti Kultuurkapital ning Haridus- ja Teadusministeeriumi uurimisteema „Kirjanduse formaalsed ja informaalsed võrgustikud kultuuriloo allikate põhjal” (IUT22-2), Eesti Kirjandusmuuseumi projekt „Suhetepõhisus elulookirjutuses ja kirjanduskultuuris: arhiivi perspektiiv” (EKM 8-2/20/1) ning Euroopa Regionaalarengu Fond Eesti-uuringute Tippkeskuse kaudu (TK 145).

Täiendatud ja ümbertöötatud versioon monograafiast „Ausgraben und Erinnern. Denkbilder des Erinnerns und der moralischen Zeugenschaft im Werk von Christa Wolf und Ene Mihkelson” (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht unipress, 2016)

Algversiooni saksa keelest tõlkinud Anne Arold, Eve Pormeister ja Aija Sakova

Toimetaja Brita Melts

Küljendaja Tiia Ilus
Kaanekujundaja Kalle Paalits

Esikaanel Valeriy Sakovi graafiline leht „Hiiud”
Tagakaane foto: Mari Arnover

Autoriõigus: Aija Sakova, 2020

ISBN 978-9949-03-322-5

Tartu Ülikooli Kirjastus
www.tyk.ee

Sisukord

Eessõna	7
I. VÕRRELDAVAD JA VÕRRELDAMATUD ENE MIHKELSON JA CHRISTA WOLF	
Autorid, nende ühiskondlik taust ja analüüsitavad romaanid	15
<i>Ene Mihkelson – eesseisev avastus Euroopa kirjanduse jaoks</i>	22
<i>Christa Wolf – Eestis vähetuntud maailmakirjanik</i>	29
<i>Christa Wolfi „Lapsepõlvelõimed” (1976)</i>	31
<i>Christa Wolfi „Inglite linn ehk The Overcoat of Dr. Freud” (2010)</i>	34
<i>Ene Mihkelsoni „Ahasveeruse uni” (2001)</i>	36
<i>Ene Mihkelsoni „Katkuhaud” (2007)</i>	39
Teema ja kirjutamisajend: mäletamine ja moraalne kohustus	42
Poetika: subjektiivsus ja tõepärasus	52
II. MORAALSE TUNNISTAMISE VÕIMALUSED ENE MIHKELSONI „AHASVEERUSE UNES” JA CHRISTA WOLFI „LAPSEPÕLVELÕIMEDES”	
Mäletamise raskus ja moraalne tunnistus: Giorgio Agamben ja Avishai Margalit	61
<i>Vaikimise kahekordne müür</i>	61
<i>Tunnistamise viisid ja musulman kui tõeline tunnistaja</i>	68
<i>Moraalne tunnistus kui seisund ja nõrk lootus</i>	74
Tunnistamine surnute nimel Ene Mihkelsoni „Ahasveeruse unes”	78
<i>Igavene Juut Ahasveerus kui tunnistaja</i>	78
<i>Tunnistamine surnute nimel ja nime päästmine</i>	83
Ellujäämine ja tunnistamine Christa Wolfi „Lapsepõlvelõimedes”	87
<i>Üleskirjutamine kui tunnistus</i>	87
<i>Moraalne kohustus ja ellujäämine kui õigustus</i>	94
Järeldõtteid: moraalne tunnistus kui tekstilooma printsiip	101

III. MÄLUPOEETILISED MÖTTEPILDID CHRISTA WOLFI „INGLITE LINNAS” JA ENE MIHKELSONI „KATKUHAUAS”

Walter Benjamini mäletamise mõttepildid: süüvimine vs. väljakaevamine	107
<i>Mäletamise tahtmatus ja arheoloogia</i>	107
<i>Walter Benjamini ajaloo ingel ja Paul Klee Angelus Novus</i>	114
Mineviku inglid ja koletised Christa Wolfi romaanis „Inglite linn ehk The Overcoat of Dr. Freud”	118
<i>Ajašahi laskumisest kuni unustuse keeriseni</i>	118
<i>Ajaloo ingel kui mõttepilt</i>	126
Mälestuste arheoloogia Ene Mihkelsoni romaanis „Katkuhaud”	132
<i>Lühiühendus või jaht: ühe kunagi öeldud lause otsingud</i>	132
<i>Pimedus kui mineviku puuduliku läbiuurimise märk</i>	139
Järelmõtteid: paleontoloogia ja polaaruuringud kui mäletamise mõttepildid	147
Kasutatud kirjandus	151
Järelsõna: Cornelius Hasselblatt. <i>Kui suur on maailma-kirjandus?</i>	163
Nimeregister	169